

PROF. DR. ÜNAL AKKEMİK İLE SÖYLESİ İSTANBUL'UN BITKİLERİNİ NE...

Portal: www.bianet.org

İçeriği : **Gündem**

Tarih : **27.07.2017**

Adres: https://www.bianet.org/bianet/toplum/188616-istanbul-un-bitkilerini-ne-kadar-taniyorsunuz?bia_source=rss

PROF. DR. ÜNAL AKKEMİK İLE SÖYLESİ İstanbul'un Bitkilerini Ne Kadar Tanıyorsunuz?

Dağ tepe gezerek beş yıl boyunca İstanbul'un bitkilerinin peşine düşüp onları fotoğraflayan Prof. Ünal Akkemik ile 'İstanbul'un Doğal Bitkileri' kitabı üzerine söyleştik.

İstanbul nazendesisi: Endemik, tehlike altında. Çiçek açma zamanı nisan-haziran ayları. Erguvan, nazende, zambak, katır tırnağı, hindiba, meşe...

Bunlar İstanbul'un belki yanından her gün geçtiğimiz belki de betonlaşma nedeniyle rastalayamadığımız 2200 bitkisinden sadece bazıları.

Prof. Dr. Ünal Akkemik, dağ tepe gezerek beş yıl boyunca İstanbul'un bitkilerinin peşine düşüp onları fotoğrafladı.

1152 sayfadan oluşan 'İstanbul'un Doğal Bitkileri' kitabı, ÇEKÜL Yayınlarından çıktı.

Üç iklim ve flora kuşağının kesişme noktasında bulunan İstanbul, dikkat çeken bir bitki tür sayısına sahip. İstanbul'da yaklaşık 2200 bitki türünün varlığını saptayan Prof. Dr. Ünal Akkemik, kitabında 982 tanesine yer verdi.

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Botanisi Anabilim Dalı Başkanı ve ÇEKÜL Yüksek Danışma Kurulu Üyesi Prof. Ünal Akkemik ile yeni kitabı üzerine söyleştik.

Kitap fikri nasıl çıktı?

Üniversitede öğrencilere ders notu hazırlayacaktım. Bir yandan da çevre örgütleri ile birlikte çalışıyoruz. Ve şunu fark ettim, insanlarda doğayı korumaya karşı bir irade var ama neyi koruduklarını bilmiyorlar. Bitkileri tanımıyorlar. O zaman bu hazırlayacağım şeyin bir ders notu olarak kalmasını istemedim.

Kitapta İstanbul'un doğasında bulunan otsu ve odunsu bitki türlerini tanıtmak ve bazı nadir ve endemik bitkilerin yok olma tehlikesine dikkat çekmek istedim.

Peki hangi verilerden yola çıktınız?

Herbaryum kayıtları, Türkiye florası listesi ve yapılan bazı tezleri topladım. Bunların hepsini derleyince 2512 çeşit olduğu ortaya çıktı. Ama ben temel birim olan tür düzeyini esas alınca yaklaşık 2200 türün varlığını gördüm. Örneğin kızılçam bir tür ama tepesi sivri olan ya da yuvarlak tepeli çeşitleri var. Bu türden çeşitlerin detayına girmedim. Ancak bu kitabı alıp İstanbul'un doğal alanlarına çıktığınızda hangi bitkiyi merak ediyorsanız burada bulursunuz. Kitapta bulamadığımız bir bitkiyse yüksek ihtimal İstanbul'un doğal bitkisi olmadığı için almamışım.

Herbaryum nedir?

Bilimsel amaçla, farklı zamanlarda ve değişik bölge ve yörelerden toplanan bitki örneklerinin kurutulmuş ve depolandığı yerlerdir; yani zamanın ve mekanın birleştirildiği bir yer diyebiliriz. Bitkileri gazetelerin arasında presleyerek güneş almadan kurutuyoruz. Dünyada 400 yıllık herbaryumlar bile var ama bizde ilk koleksiyonlar 19. yüzyılın sonlarında oluşturulmuş, bizim ISTO Herbaryumu ise 1950 yılında kurulmuş. Bitkileri uzun yıllar saklamak mümkün ama ilaçlamak ve nem, sıcaklık gibi koşullarını ayarlamak gerekiyor. Bitkinin adı, familyası, toplanan kişi, topladığı tarih, teşhis eden hepsi kaydediliyor. Yani herbaryumdaki örneklerle bir türün Türkiye'nin hangi bölgelerinde yayılış yaptığını rahatlıkla görebiliyoruz.

Modern herbaryumculuk mu yaptınız?

Herbaryum görsel tekniğin olmadığı dönemde çok önemli ama görsel teknik geliştikçe kitaplar renklendikçe değeri düşmüyor ama bazı bitkilerin teşhislerinde insanları herbaryuma gitmeye ihtiyaç bırakmıyor. Doğayı daha kolay tanımasını sağlıyor. Fotoğraflar sayesinde bitkinin hem rengini görebiliyorsunuz, hem de üç boyutlu halini görebiliyorsunuz. Bu anlamda kitapla, İstanbul'daki bitkiler ilk defa detaylı fotoğraflara döküldü. Bu tam beş yılını aldı ve İstanbul'un çok farklı alanlarından, dağ, tepe, kumul, orman gibi çok farklı ekosistemlerin onbinlerce fotoğraf çektim.

İsmi İstanbul'dan alan 12 bitki var

Kilyos moru: Çiçeklenme zamanı temmuz-ağustos ayları. Tehdit altında, kumul bitkisi. Peki ne durumda İstanbul'un bitkileri?

Türkiye'nin toplam bitki çeşidi sayısı 12,450 civarı, İstanbul'un florası bunun beşte biri. Yani yaklaşık 2200. Bu oran yüzölçümü sadece 5,434 kilometrekare olan bir yer için çok yüksek. İstanbul'un bitki çeşitliliğinin ne kadar zengin olduğunu gösteriyor. Mesela dünyaya baktığımızda İstanbul tek bir kent olarak Polonya, İngiltere, Hollanda gibi ülkeleri geride bırakıyor.

İstanbul, büyük iklim değişimlerinin yaşandığı dönemlerde bitkiler için önemli bir göç yoludur. Ilıman bir iklime sahip olması, aşırı soğuk ya da sıcak olmaması, yağışın yeterli olması gibi nedenlerle Karadeniz, Akdeniz ve Orta Anadolu bitkileri de yaşama alanı buluyor. İstanbul'un bitkilerini o sebeple Anadolu'nun ve Balkanların da birçok yerine görebiliyorsunuz. Bu nedenlerden dolayı da oldukça az sayıda endemik tür var İstanbul'da. Toplamda 56 tür endemik bitki var. Adını İstanbul'dan alan 12 tane bitki var. 10 tanesi endemik. Kilyos'taki peygamber çiçeği (Centaurea kilaea), Kilyos moru (Jurinea kilaea), İstanbul düğünçiçeği (Ranunculus constantinopolitanus), Hoşkangal (Cirsium byzantinum), Çiğdem (Crocus olivieri subsp.istanbulensis) gibi...

Bu bitkiler nerede?

İstanbul'un çiçekleri genelde ormanlık alanların içinde, daha fazlası kenarlarında ve en fazlası da açık alanlardaki kayalık yamaçlarda var. Kayalık, taşlık ve üzerinde ağaç olmayan yer yer de makiliklerle kaplı olan alanlar aslında İstanbul'un doğal bitki çeşitliliğini temsil eden en önemli alanlar.

Önemli bitki alanlarının yedi tanesi İstanbul sınırları içinde. Bu alanların hemen hepsi İstanbul'un kuzeyinde, 4 tanesi kıyı kumulları, (Terkos, Kasatura Kıyıları, Ağaçalı kumulları, Kilyos kumulları ve Şile Sahilköyü kıyıları), diğerleri ise Batı İstanbul meraları, Kuzey Boğaziçi ve Ömerli Havzası.

Sultan pelemiri: Çiçeklenme zamanı temmuz-eylül ayları. Endemik, tehlike altında, sadece Başakşehir'de görülür Tehlike altında olanlar neler?

Örneğin 2006'da keşfedilen sultan pelemiri (Cephalaria tuteliana). Sadece Başakşehir çevresinde bulunan ve sadece 11 noktada küçük parçalar halinde yayılış yapan sultan pelemiri bitkisinin daha şimdiden 3 yetişme alanı yapılaşmayla yok oldu. Bu bitkinin tohumları belki başka alanlara götürülerek yetiştirilir ama en önemlisi, oluştuğu doğal ortamda korunarak doğasında devamlılığının sağlanması.

Kitabın kapağındaki Türk zambağı mesela. Kapakta arkasında 3. Köprü var. Bu çiçek 3. köprü inşaatından, İstanbul'un betonlaşmasından en fazla zarar gören bitkilerden biri. Yaşam alanı Kuzey ormanları ama endemik değil başka yerlerde de var.

Mesela orkideler de çok azalıyor, özellikle Boğaz'da çok yaygındı. Ama şimdi yok. Sadece kuzeydeki çayırliklarda Anadolu yakasında vs. var. Ama direngen bitkiler de var. Sütlegan mesela. Rekabet gücü yüksek, kent içinde kalmış kaldırımıla bina arasında yaygın biçimde yeşerebiliyor. Çok dirençli.

Erguvan: İstanbul'un simge ağaçlarından biri. Çiçeklenme zamanı nisan-mayıs ayları. Peki size göre bir İstanbullu hangi bitkileri görünce tanımalı? İstanbul'un simgesi hangi bitki sizce?

Bana göre İstanbul'un simgesi İstanbul nazendesisi olmalı. Bu bitki, fasulyegillerden. Endemik. Bize özel. Sadece orman kenarlarındaki açıklıklarda yetişiyor. Bahçeköy'den Kilyos'a giderken yoldaki şevlerde görürsünüz. Naz eden gelin anlamına geliyor. Bence simgedir. Ama maalesef yapılaşma nedeniyle tehlike altında.

Onun dışında mesela bir İstanbullu erguvan, fıstık çamını, ıhlamuru, meşe ağacını, düğün çiçeğini, kum zambağını, Kilyos peygamber çiçeğini, Kilyos morunu, kum şebboyunu, hindabayı, siklameni, çuha çiçeğini, çalılardan katır tırnağını, tüm mezarlıklarda simge ağaç olan serviyi bilmeli.

Mesela meşe, Bizans döneminde gücün, kudretin simgesi. Arkeoloji Müzesindeki lahitlerde yoğun meşe yaprağı ve palamudu işlenmiş. Sadece İstanbul ormanlarında 10 meşe türü var. Meşe sadece orman ağacı olmamalı, yol ağacı ve park ağacı da olmalı. Türkiye dünyanın meşe merkezidir. 17 tür var. Anadolu'nun herhangi bir dağında herhangi bir türünü mutlaka görmemiz mümkün.

Çuhaçiçeği: Çiçeklenme zamanı mart-haziran ayları. Belgrad ormanı ve çevresinde çok yaygın. Şu anda bu bitkileri neler tehdit ediyor?

Aşırı nüfus en önemli etken. İstanbul'da resmi olarak 15 milyon yaşıyor. İkinci tehdit yapılaşma. Bu da nüfusun getirdiği bir sonuç. Zincirleme olarak su havzaları yok oluyor. Sazlıdere, Ömerli, Elmalı, Terkos dışında baraj kalmadı.

Üçüncü köprü, onun bağlantı yolları, üçüncü havalimanı gibi mega projeler büyük alanları geri dönüşü olmayan bir şekilde götürüyor. Üstelik bu projelerin yan tesisleri de eklenince. Sanayi de büyük olasılıkla yolu kısaltmak için üçüncü çevre yolunun yakınlara gelecek. Tüm bunlar tehdit. Çözüm sadece nüfusun azaltılması. Yoksa yetkili makamlara kimler gelirse gelsin sonuç değişmez. Tabii ki son dönemde nüfusu azaltmak yerine daha da teşvik edici yatırım ve politikalarla doğa üzerindeki baskı daha da artırıyor.